

บทความวิจัย (Research Article)

การสำรวจชนิดของกล้วยไม้อิงอาศัยและพืชอาศัยในมหาวิทยาลัยพะเยา

กนกอร ศรีม่วง^{1*}, ภาวีนี จันทร์วีจิตร², ตฤณ เสรมะชากุล²

Exploration epiphytic orchid and phorophyte in University of Phayao

Kanok-orn Srimuang^{1*}, Pavinee Chanvichit², Trin Seramethakul²

¹ International Professional Training and Service Center in Agriculture and Food, Faculty of Agriculture and Natural Resources, University of Phayao, Maeka, Muang, Phayao 56000

² Department of Agriculture, School of Agriculture and Natural Resources, University of Phayao, Maeka, Muang, Phayao 56000

* Correspondence to E-mail: s.kanokorn@gmail.com

Naresuan Phayao J. 2019;12(3):47-50.

Received: 9 July 2019; Revised: 19 August 2019; Accepted: 25 December 2019

บทคัดย่อ

สำรวจของกล้วยไม้อิงอาศัยและพืชอาศัยในป่าธรรมชาติมหาวิทยาลัยพะเยา มีกล้วยไม้ 12 สกุล 23 ชนิด ส่วนใหญ่เป็นกล้วยไม้สกุลหวายประกอบด้วย เอื้องกำปลา เอื้องผึ้ง และเอื้องเงิน ส่วนพืชอาศัยเป็นไม้ยืนต้น 13 ชนิด พลองและเต็งเป็นพืชพบบ่อย

คำสำคัญ: วงศ์กล้วยไม้, ความหลากหลาย, กล้วยไม้อิงอาศัย, พืชอาศัย

Abstract

The epiphytic orchid and phorophyte were surveyed in the natural forest of the University of Phayao. There were twenty-three species among twelve genera, and the majority was the genus *Dendrobium*, including *Cleisostoma fuerstenbergianum*, *Dendrobium lindleyi* and *D. Draconis*, while there were thirteen phorophyte, and *Dipterocarpus tuberculatus* and *Shorea obtusa* were the most common.

Keywords: Orchidaceae, diversity, epiphytic orchid, phorophyte

¹ ศูนย์ฝึกอบรมวิชาชีพและบริการนานาชาติด้านเกษตรและอาหาร คณะเกษตรศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยพะเยา ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา 56000

² สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยพะเยา ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา 56000

คำนำ

ในประเทศไทยพบการกระจายตัวของ กัลว้ายไม้เมืองร้อนที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก มีกัลว้ายไม้ พื้นเมืองมากถึง 167 สกุล และ 1,104 ชนิด จากจำนวน กัลว้ายไม้ทั่วโลกที่มีรายงานการค้นพบทั่วโลกมากกว่า 796 สกุล และ 19,000 ชนิด [1] กัลว้ายไม้ที่มีรายงานในประเทศไทยมีทั้งกัลว้ายไม้ดินและกัลว้ายไม้อิงอาศัย พบมากในป่าเกือบทุกประเภทป่าภาคเหนือล้วนเป็นป่าเบญจพรรณหรือป่าเต็งรัง

พื้นที่มหาวิทยาลัยพะเยาจำนวน 5,727 ไร่ สูงจากระดับน้ำทะเล 450 ถึง 600 เมตร ฤดูหนาว อากาศเย็นและฤดูฝนอากาศชื้น พื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงสภาพเป็นป่าเต็งรังแฉ่ง (dry dipterocarp forest) และ ป่าผสมผลัดใบ (mixed deciduous forest) บางพื้นที่ ต้นไม้แคระแกรนเป็นพืชป่าเต็งรังแคระ (deciduous dipterocarp scrub forest) [2] การสำรวจก่อนหน้า [2,3] พบ ก ล ว ย ไม้ อิง อาศัย ค อ น ข ้าง มา ก ส่วนใหญ่เกาะอาศัยอยู่กับพืชอาศัยไม้ยืนต้นขนาด กลางถึงใหญ่ อย่างเช่น เต็ง (*Shorea obtusa*) รัง

(*Shorea siamensis*) หรือประดู่ (*Pterocarpus indicus*) เป็นต้น การศึกษานี้มุ่งหมายสำรวจชนิดของกัลว้ายไม้ อิงอาศัยและพืชอาศัย

วัสดุและวิธีการ

แบ่งพื้นที่สำรวจเป็น 4 พื้นที่ พื้นที่ 1 บริเวณ ป่าอ่างเก็บน้ำห้วยทับช้าง พื้นที่ 2 บริเวณศูนย์การ เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง คณะเกษตรศาสตร์และ ทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่ 3 บริเวณป่าสวนสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ และพื้นที่ 4 บริเวณสันเขาด้านข้าง พระตำหนัก พื้นที่ความสูงไม่เกิน 950 เมตรจากระดับน้ำทะเล และระยะสำรวจยาวไม่เกิน 1,000 เมตร

ภาพ 1

บันทึกข้อมูลเฉพาะเกี่ยวกับชนิดกัลว้ายไม้ ประกอบด้วย ชื่อวิทยาศาสตร์ และข้อมูลด้านอนุกรมวิธาน ได้แก่ วงศ์ (family) วงศ์ย่อย (subfamily) เผ่า (tribe) ตรวจสอบชื่อสามัญและชื่อวิทยาศาสตร์ ถูกต้องตรงกัน [4-15] และชนิดของพืชอาศัย [16,17]

ภาพ 1 ตำแหน่งพื้นที่สำรวจ

ผลการศึกษา

พบกัลว้ายไม้ทั้งหมด 23 ชนิด แบ่งพื้นที่ (จำนวนชนิด) ประกอบด้วยพื้นที่ 1 (6) พื้นที่ 2 (9) พื้นที่ 3 (10) และพื้นที่ 4 (14) พบมากที่สุด ตาราง 1

ตาราง 1 ชนิดกล้วยไม้อิงอาศัยและพืชอาศัยแจกแจงตามพื้นที่

พื้นที่	พืชอาศัย	ชนิดกล้วยไม้
1	พลวง (<i>Dipterocarpus tuberculatus</i>)	เอื้องเงิน (<i>Dendrobium draconis</i> Rchb.f.), เขาแพะ (<i>Cleisostoma arietinum</i> (Rchb.f.) Garay), เอื้องผึ้ง (<i>D. lindleyi</i> Steud.)
	เต็ง (<i>Shorea obtuse</i>)	เอื้องเงิน, เข็มขาว (<i>Vanda lilacina</i> Teijsm. & Binn.), เขาแพะ, เอื้องคำ (<i>D. chrysotoxum</i> Lindl.)
	ก่อแดง (<i>Quercus kingiana</i>)	เอื้องเงิน, กุหลาบอินทจักร (<i>Aerides flabellata</i> Rolfe ex Downie)
2	พลวง	กุหลาบกระเป่าปิด (<i>Aerides odoratum</i> Lour.), เขาแกะ (<i>R. coelestis</i>)
	เหียง (<i>Dipterocarpus obtusifolius</i>)	เขาแพะ, ก้างปลา (<i>Cleisostoma fuerstenbergianum</i> F. Kranzl.), เอื้องเงิน, เขากวางอ่อน (<i>Phalaenopsis cornu-cervi</i> (Breda) Blume & Rchb.f.)
	ก่อ (<i>Quercus kingiana</i>)	เอื้องเงิน, กุหลาบมาลัยแดง (<i>A. multiflora</i> Roxb.), เอื้องเขี้ยวเสื่อลาย (<i>Cleisomeria pilosulum</i> (Gagnep.) Seidenf. & Garay)
	ประตู่ (<i>Pterocarpus indicus</i>)	ก้างปลา, เอื้องเงิน, เข็มขาว
3	เต็ง	ก้างปลา, เอื้องเงิน, เอื้องผึ้ง, เขาแพะ, เอื้องน้มนดอกเหลือง (<i>Eria bractescens</i> Lindl.), สามปอยนก (<i>Vanda brunnea</i> Rchb.f.)
	เหียง	เอื้องตีนตะขาบ (<i>D. leonis</i> (Lindl.) Rchb.f.)
	ประตู่	ก้างปลา
	เคาะ (<i>Schleichera oleosa</i>)	เอื้องเงิน, เอื้องคำปอน (<i>D. dixanthum</i>)
	ก่อหุ้ม (<i>Lithocarpus polystachyus</i>)	กะเรกะร่อนสองสี (<i>Cymbidium bicolor</i> Lindl.), ก้างปลา
	ก่อหุ้ม (<i>Castanopsis argyrophylla</i>)	เขาแพะ
	ตะแบกเปลือกบาง (<i>Lagerstroemia duperreana</i>)	กะเรกะร่อนสองสี
	กาสามปีก (<i>Vitex peduncularis</i>)	เข็มขาว
4	พลวง	เอื้องเงิน, เอื้องน้มนดอกเหลือง, ช้างหน้า (<i>D. pulchellum</i> Roxb. ex Lindl.), เอื้องหมาก (<i>Coelogyne trinervis</i> Lindl.), เอื้องแพนไรมีด (<i>Oberonia brachystachys</i> Lindl.)
	เต็ง	เอื้องเงิน, ก้างปลา, เอื้องดอกมะขาม (<i>D. delacourii</i>)
	ส้าน (<i>Dillenia indica</i>)	เข็มขาว, กุหลาบอินทจักร, กุหลาบมาลัยแดง, เอื้องโรย (<i>Bromheadia aporoides</i> Rchb.f.)
	รัง (<i>Shorea siamensis</i>)	ก้างปลา, เอื้องเงิน, กะเรกะร่อนสองสี, เอื้องผึ้ง, ช้างหน้า, เอื้องแปรงสีฟันพระอินทร์ (<i>D. secundum</i> (Bl.) Lindl.)

วิจารณ์

การสำรวจก่อนหน้าในพื้นที่เดียวกันมีกล้วยไม้อิงอาศัย 25 ชนิด [2] ลดลงเมื่อเปรียบเทียบการศึกษาปัจจุบัน ส่วนหนึ่งเป็นผลเปลี่ยนแปลงของจำนวนพืชอาศัยลดลง อันเนื่องมาจากการขยายพื้นที่ใช้สอยด้านการศึกษา อย่างไรก็ตาม เป็นข้อมูลแสดงให้เห็นถึง ชนิดของกล้วยไม้อิงอาศัยอาจแปรผันตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้นิพนธ์ขอขอบคุณโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยพะเยา และมหาวิทยาลัยพะเยา ผู้สนับสนุนทางการเงินในการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

1. Thaitong O. Orchid of Thailand. Bangkok: Baan and Suan; 2005.
2. Rangsayatorn N, Srimuang K, Mann D, Jina K, Pampasit S. Orchid diversity in Naresuan University at Phayao. Naresuan Phayao J. 2008;1:164-169.
3. Pakum W, Promtep K, Kongbungkerd A. Diversity of terrestrial orchids in Natural Reserve of Naresuan University, Phayao province. Thai J Botany. 2010;2:15-20.
4. Sittisudjathum S. Wild Orchid of Thailand. Bangkok: Baan and Suan; 2006.
5. Pedersen HA, Kurzwell H, Suddee S, Cribb PJ. Flora of Thailand 12(1). Santisuk T, Larsen K, editors. Bangkok: Prachachon Co. Ltd.; 2011.
6. Pedersen HA, Kurzwell H, Suddee S, Cribb PJ. Flora of Thailand 12(2). Santisuk T, Balslev H, editors. Bangkok: Prachachon Co. Ltd.; 2014.
7. Seidenfaden G. Notes on the genus Luisia. Dansk Botanisk Arkiv. 1971;27:100-101.
8. Seidenfaden G. Notes on Cirrhopetalum Lindl. Dansk Botanisk Arkiv. 1973; 29:1-260.
9. Seidenfaden G. Orchid genera in Thailand I Calanthe R. Br. Dansk Botanisk Arkiv. 1975;29(2):1-50.
10. Seidenfaden G. Orchid genera in Thailand II Cleisostoma Blume. Dansk Botanisk Arkiv. 1975;29(3):1-80.
11. Seidenfaden G. Orchid genera in Thailand III Coelogyne Lindl. Dansk Botanisk Arkiv. 1975; 29(4):1-94.
12. Seidenfaden G. Orchid genera in Thailand IV Liparis LC. Rich. Dansk Botanisk Arkiv. 1976; 31(1):1-105.
13. Seidenfaden G. Orchid genera in Thailand V Orchidoideae. Dansk Botanisk Arkiv. 1977;31 (3):1-149.
14. Seidenfaden G. Orchid genera in Thailand VI Neottioideae Lindl. Dansk Botanisk Arkiv. 1978;32(2):195.
15. Seidenfaden G. Orchid Genera in Thailand VIII. Bulbophyllum Thou. Dansk Botanisk Arkiv.1979;33(3): 1-228.
16. Simon Gardner, Pindar Sidisunthorn, Vilaiwan Anusarnsunthorn. A field guide to forest trees of northern Thailand. Bangkok: Kobfai; 2006.